

การประยุกต์ใช้ของเล่นพื้นบ้านล้านนา: เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย

The Modification of Lanna Folk Toys to Enhance the Overall Early Childhood Development

วาสนา จักรแก้ว¹, อินสอน จันท๊ะ², กาญจนา ลอเลิศลักษณ์³
Wassana Chakkaew¹, Insorn Janta², Khanjana Laorlurtluckkana³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับการเล่นและของเล่นพื้นบ้านล้านนา เพื่อประยุกต์และพัฒนาของเล่นเด็กพื้นบ้านล้านนาให้เหมาะสมกับพัฒนาการเด็กปฐมวัย โดยใช้เครื่องมือการวิจัยคือแบบสำรวจและแบบสอบถาม แบบสังเกต ซึ่งมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและภาคสนาม มาทำการวิเคราะห์แบบอุปนัย และวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ประชาชนที่อยู่อาศัยในจังหวัดลำปางผู้ที่เกี่ยวข้องกับของเล่นพื้นบ้านล้านนา พบว่าเด็กชอบเล่นประดิษฐ์สิ่งต่างๆ อยู่ตลอดเวลาตามที่เคยเห็นผู้ใหญ่ทำ ปัจจุบันเด็กจะเล่นของเล่นที่เป็นของสำเร็จรูปแล้วเป็นส่วนใหญ่ ส่วนมากเด็กจะเล่นกับสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และกระบวนการประยุกต์และพัฒนาของเล่นพื้นบ้านล้านนาเพื่อพัฒนาการเด็กปฐมวัย การเล่นส่วนใหญ่ของเด็กล้านนามีการละเล่นและของเล่นหลายอย่างที่สะท้อนถึงการเล่นที่ใช้จินตนาการมีความสอดคล้องกับการพัฒนาความฉลาดด้านต่างๆ เช่น ความฉลาดที่เกิดจากการเล่น เกิดความเชื่อว่าการเล่นสามารถพัฒนาความฉลาดของเด็กได้หลายด้านทั้งพัฒนาการทางด้านร่างกาย พัฒนาการทางด้านอารมณ์ ความเฉลียวฉลาด ความคิดสร้างสรรค์และพัฒนาการทางด้านสังคม การละเล่นและของเล่นของเด็กล้านนาที่สามารถประยุกต์กับทฤษฎีความสัมพันธ์ของการ์ดเนอร์คือปัญญาด้านภาษา เป็นความสามารถในการใช้ภาษาอย่างถูกต้องตามหลักไวยากรณ์มีการสื่อสารที่เชื่อมโยงกับภาษาไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัญญาด้านตรรกศาสตร์และคณิตศาสตร์ เช่น การจัดลำดับผู้เล่นเกมสด้วยวิธีการต่างๆ จะช่วยส่งเสริมให้เด็กได้เข้าใจในการเรียงลำดับความสำคัญ อุปกรณ์การเล่นล้านนาหลายๆ อย่างทำให้เด็กๆ ได้เรียนรู้เรื่องของรูปร่างและรูปทรง ทั้งสองมิติและสามมิติได้เป็นอย่างดีเช่น เต่ากะลา ซึ่งมีรูปร่างครึ่งวงกลม

¹ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์การศึกษานอกที่ตั้ง ลำปาง

¹ Suan Dusit University Lampang Center

² มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์การศึกษานอกที่ตั้ง ลำปาง

² Suan Dusit University Lampang Center

³ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์การศึกษานอกที่ตั้ง ลำปาง

³ Suan Dusit University Lampang Center

* Corresponding author. Tel. 086-9106681 E-mail: djwasna@hotmail.com

ปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ สามารถที่จะเข้าใจได้อย่างชัดเจนและถูกต้อง สามารถที่จะนำข้อมูลด้านมิติให้ออกมาเป็นภาพได้ มีความเจ็บแสบแหลมในการตีภาพออกจากความคิดมาสร้างเป็นงานศิลปะ ซึ่งการเล่นพื้นบ้านและของเล่นพื้นบ้านล้านนาที่ส่งเสริมปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ และปัญญาด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว การเล่นและของเล่นพื้นบ้านล้านนา สามารถส่งเสริมปัญญาด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว

คำสำคัญ: ของเล่นพื้นบ้านล้านนา, เด็กปฐมวัย, จังหวัดลำปาง

Abstract

The purpose of this research was to study the current situation and problems about Folk style plays and toys. It focused on the application and development of children's toys of lanna suitable for early childhood children using the tools such as questionnaire, observation, information analysis and the population samples were Lampang residents, concerned. And unconcerned parties related to lanna folk toys. At present, children will play with things that exist naturally. It is well known that certain Facts of intelligence develop through play. Play can develop the intelligence of children in several aspects of the development of the body, emotional development wisdom. Games and toys of the child can be applied with the Lanna relation theory of Gardner to develop the ability to use language properly. Logical-mathematical intelligence, such as ranking players with various methods can help promote the child to understand priorities. The two and three-dimensional nature of the turtle shell which has a semicircle can develop geometrical awareness. The folk games and Lanna toys promote musical intelligence. Play and toys folk style, can and kinesthetic promote the intellectual and kinesthetic intelligence promote.

Keywords: Lanna Folk Toys, Early Childhood, Lampang Province

ความสำคัญของปัญหา

ของเล่นและการเล่นเป็นสิ่งที่เด็กทุกคนไม่อาจจะปฏิเสธได้ว่าไม่เคยเล่น ไม่ชอบ โดยเฉพาะเด็กและของเล่นเป็นของคู่กัน เนื่องจากของเล่นและการเล่นทำให้เด็กเกิดความสุขสนุกสนานเพลิดเพลิน และยังนำไปสู่การพัฒนาเด็กในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ดังที่เลขา ปิยะอัจฉริยะ (2554: 18-19) กล่าวว่า คนส่วนมากโดยเฉพาะผู้ใหญ่มักจะคิดว่าการเล่นของเด็กคือ สิ่งที่เด็กทำเพราะไม่รู้ว่าจะทำอะไร การเล่นจึงมักเป็นเรื่องที่ไร้สาระมากในสายตาของผู้ใหญ่บางคน จากการศึกษาถึงพัฒนาการในด้านต่างๆ และจากการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการเล่นของเด็กโดยนักจิตวิทยาและนักการศึกษา ได้สรุปไว้ว่า แท้ที่จริงแล้ว การเล่นมีบทบาทและมีอิทธิพลมากต่อการเจริญเติบโตทางด้านร่างกาย ทางด้านอารมณ์ ด้านจิตใจ ด้านเชาวน์ปัญญาและสังคมของเด็ก ทั้งนี้เพราะการเล่นเป็นวิธีการหรือทางที่เด็กจะสร้างประสบการณ์ให้กับตนเองเพื่อที่จะเรียนรู้สิ่งแวดล้อมและสิ่งที่ไม่เคยมีใครสอนเขาได้ การเล่นเป็นวิธีการหรือทางที่เด็กจะช่วยให้ตนเองสามารถปรับตัวและเปลี่ยนแปลงความคิดความเข้าใจกับสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ตรงกับความเป็นจริงรอบๆ ตัว การเล่นของเด็กไทยมีประวัติความเป็นมาก่อนสมัยประวัติศาสตร์ กล่าวคือเมื่อมนุษย์รู้จักการนำดินมาปั้นเป็นสิ่งของภาชนะ

เครื่องใช้ครั้งแรก แล้วพัฒนาให้เจริญมาเป็นลำดับ เด็กเห็นผู้ใหญ่ทำก็มีพฤติกรรมเลียนแบบนำดินมาปั้นเล่นบ้าง สำหรับเด็กที่เจริญเติบโตมาอย่างปกติทั่วไป ก็อาจจะกล่าวได้ว่า ไม่มีเด็กคนใดที่ไม่เคยผ่านชีวิตเด็กมาโดยไม่เคยเล่นอะไรเลย (ชิตินันดา จินาจันทร์, 2555: 5) การเล่นจึงมีส่วนช่วยในการพัฒนาการเจริญเติบโต และทำให้เด็กมีพัฒนาการที่มีชีวิตชีวายิ่งขึ้น ประสบการณ์จากการเล่นของเด็กนำไปสู่การรับผิดชอบตัวเอง ในวันข้างหน้าเพื่อให้สังคมและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การเล่นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้และส่งผลต่อพัฒนาการต่างๆ ของเด็กทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคมและสติปัญญา เนื่องจากวัยเด็กเป็นช่วงที่สำคัญต่อการวางรากฐานและพัฒนาการและบุคลิกภาพ ดังนั้นประสบการณ์ที่เหมาะสมและทำให้เด็กเป็นทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ การเล่นก็เปรียบเสมือนการทำงานของลูก โดยเด็กอาศัยการเล่นเป็นเครื่องมือในการเล่น (สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยเกษตร, 2547) วัฒนธรรมการเล่นนี้จะป็นสัญชาตญาณที่ติดอยู่ในตัวคนตลอดไป การเล่นของเด็กจึงเป็นการนำเอาการเล่นของบรรพบุรุษของตนเองมาแสดงใหม่อีกครั้ง (สุริยงธรรมนิมพะเนาว์, 2520) นอกจากนี้การเล่นเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ของคนในวัยเยาว์ซึ่งประภาพันธ์ นิลอรุณ (2556: 18) ได้กล่าวว่า การเล่นคือการทำงานของลูก หรือการเล่นคือการเรียนรู้ของลูก และการเล่นพื้นบ้านไทยยังเป็นวัตถุที่สะท้อนภาพวิถีชีวิตของคนไทยในสมัยก่อนเป็นอย่างดี เพราะเป็นการทบทวนประวัติวัฒนธรรมที่เป็นไปตามสัญชาตญาณและชาติพันธุ์ การเล่นเป็นการนำเอากิจกรรมของบรรพบุรุษออกมาแสดง ซึ่งสอดคล้องกับกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ (2540: 62) ที่กล่าวว่า การเล่นของเด็กนั้นมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาทั้งทางร่างกาย และจิตใจของเด็ก ยิ่งกว่านั้นยังนับเป็นวัฒนธรรมประจำชาติ และยังใช้เป็นหลักฐานในการศึกษาประวัติศาสตร์และความเป็นอยู่ของประชาชนแต่ละยุคสมัยได้

จะเห็นได้ว่าหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2546 ต้องการให้เด็กทุกคนที่มีสิทธิที่จะได้รับการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการ ตลอดจนการเรียนรู้ที่เหมาะสม ด้วยปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กกับพ่อแม่ เด็กกับผู้เลี้ยงดูหรือบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาเด็กปฐมวัย เพื่อให้มีโอกาสพัฒนาตนเองตามลำดับขั้นของพัฒนาการทุกด้านอย่างสมดุลและเต็มศักยภาพด้วยการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาการที่ครอบคลุมเด็กปฐมวัยทุกประเภท ยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และวิถีชีวิตของเด็กตามบริบทของชุมชน สังคม และวัฒนธรรมไทย พัฒนาเด็กโดยองค์รวมผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สามารถดำรงชีวิตประจำวันอย่างมีคุณภาพและมีความสุข ประสานความร่วมมือระหว่างครอบครัว ชุมชนและสถานศึกษาในการพาเด็กทำกิจกรรมเพื่อส่งเสริมทักษะและการเรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) จากหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ได้ส่งเสริมพัฒนาการเด็กผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัยโดยถือว่าการเล่นเป็นงานของเด็ก เด็กเรียนรู้จากการเรียนปนเล่น ผลจากการวิเคราะห์พัฒนาการและคุณลักษณะตามวัยของเด็กชั้นอนุบาลปีที่ 3 ในความรับผิดชอบ พบว่า ในภาคเรียนที่ 1 ของทุกปีการศึกษา เด็กส่วนมากมีคุณลักษณะตามวัยไม่สอดคล้องกับความต้องการของหลักสูตร (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2546) โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณลักษณะตามวัยด้านอารมณ์จิตใจเรื่องคุณธรรมและจิตใจที่ดีงาม ในช่วง 6 ปีแรก ofชีวิตเป็นช่วงที่มีความสำคัญที่สุดเป็นระยะที่เด็กสามารถพัฒนาด้านต่างๆ ได้อย่างรวดเร็วจึงง่ายต่อการเรียนรู้และสามารถส่งเสริมพฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้ดี ประสบการณ์ที่เด็กได้รับในวัยนี้จะเป็นพื้นฐานของการพัฒนาชีวิตที่มีคุณภาพต่อไป

ดังนั้นการเล่นเป็นสิ่งสำคัญที่สุดสิ่งหนึ่งสำหรับเด็กๆ นอกจากการเล่นที่ให้ความสนุกสนาน เพลิดเพลิน อันเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เด็กอารมณ์ดีและเบิกบาน การเล่นของเล่นยังช่วยเสริมความคิดสร้างสรรค์ สร้างจินตนาการและฝึกทักษะในการใช้วัยะส่วนต่างๆ ของร่างกาย รวมถึงส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพในด้านต่างๆ ของเด็กได้เป็นอย่างดี การเล่นของเล่นช่วยให้เด็กได้ใช้พลังงานและจินตนาการได้ไม่สิ้นสุด

เพราะของเล่นมีวิธีเล่นที่ไม่จำกัด สามารถปรับเปลี่ยนได้ ซึ่งเด็กจะเรียนรู้ซึมซับและปรับตัว ตามความเปลี่ยนแปลงได้เสมอโดยเฉพาะของเล่นพื้นบ้านที่หาง่าย ราคาไม่สูงมากนัก ถึงแม้ว่าของเล่นพื้นบ้านจะมีคุณค่าต่อกระบวนการเรียนรู้ของเด็กแต่ต้องมีข้อจำกัดหลายประการดังต่อไปนี้คือ 1. กระบวนการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับของเล่นและการเล่นได้ลดบทบาทลง เนื่องจากวิถีเปลี่ยนแปลงไปเด็กรุ่นใหม่นิยมซื้อของจากวัสดุสังเคราะห์เพิ่มมากขึ้น และผู้ใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการประดิษฐ์ของเล่นพื้นบ้านน้อยลง 2. ของเล่นพื้นบ้านมีความคงทนน้อย เพราะวัสดุที่ใช้ทำส่วนใหญ่มาจากวัสดุธรรมชาติ และวัสดุเหลือใช้ในท้องถิ่น และ 3. ของเล่นพื้นบ้าน บางชนิดเป็นอันตรายต่อเด็ก เช่น บั้งไฟ หนังสติ๊ก เป็นต้น ในขณะที่ของเล่นมีประโยชน์และสำคัญสำหรับเด็ก จำเป็นที่ผู้ใหญ่ใจดีจะต้องศึกษาและเลือกสรรของเล่นที่เหมาะสมต่อเด็กในแต่ละช่วงวัย ของเล่นบางอย่างอาจก่อให้เกิดอุบัติเหตุและเป็นโทษกับเด็กที่เล่นอย่างคาดไม่ถึง หากผู้ใหญ่ใจดีมองข้ามการเลือกของเล่นที่เหมาะสมให้กับเด็กของเรา

แม้ว่าปัจจุบันของเล่นสมัยใหม่และของเล่นนำเข้าจะได้รับความนิยมสูงในประเทศไทยและภาคเหนือ แต่ของเล่นสมัยใหม่กลับมีราคาแพง การผลิตที่ไม่ได้มาตรฐาน สารปนเปื้อนเป็นพิษที่เป็นอันตรายต่อร่างกาย เกินมาตรฐานกำหนด หรือกระทั่งปัญหาสังคม ตามที่เป็นข่าวตามสื่อโทรทัศน์ วิทยุและหนังสือพิมพ์ ปัญหาเหล่านี้เป็นเสมือนสัญญาณที่บอกว่าเทคโนโลยีสมัยใหม่บางครั้งก็ให้โทษมากกว่าประโยชน์

ดังนั้นของพื้นบ้านล้านนาซึ่งมีประโยชน์ในหลาย ๆ ด้านจะสามารถแข่งขันกับของเล่นสมัยใหม่และของเล่นต่างชาติได้ต้องทันสมัย สวยงามไม่ก่อให้เกิดอันตราย สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัย ซึ่งของเล่นเหล่านี้ส่วนมากจะมีการดัดแปลงมาจากวัสดุธรรมชาติหรือวัสดุที่ได้จากท้องถิ่น แต่ก็แสดงออกให้เห็นถึงการสั่งสมความรู้ภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษได้คิดค้นจากรุ่นสู่รุ่น สามารถเป็นประตูเชื่อมทำให้เห็นร่องรอยอารยธรรมและประวัติศาสตร์ของสังคมล้านนาได้อีกยังเป็นช่องทางการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่รุ่นปัจจุบันให้รักษาวัฒนธรรมต่อไป จะเห็นได้ว่าของเล่นจึงเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ควรจะได้รับการศึกษาถึงความรู้และภูมิปัญญาที่ได้รับการสั่งสมกันมาและกำลังจะถูกกลืนไปอันเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากตะวันตกที่มีบทบาทและอิทธิพลในการดำรงชีวิตของคนไทยและสังคมแทนที่วัฒนธรรมล้านนาแบบดั้งเดิม

ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะรวบรวมและศึกษาการประยุกต์ใช้ของเล่นพื้นบ้านล้านนาเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยในเรื่องของการสืบสานของเล่นและการละเล่นพื้นบ้านที่ไต่บ้าง เพื่อแสดงให้เห็นว่าภูมิปัญญาและเทคโนโลยีพื้นบ้านของไทยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนของเด็กปฐมวัยได้เกิดประโยชน์สูงสุดและก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่เหมาะสมกับท้องถิ่นและยังเป็นการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาที่มีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นอย่างงดงาม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับการเล่นและของเล่นพื้นบ้านล้านนา
2. เพื่อประยุกต์และพัฒนาของเล่นเด็กพื้นบ้านล้านนาให้เหมาะสมกับพัฒนาการเด็กปฐมวัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยการสำรวจเบื้องต้น สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง สังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม การประชุมเชิงปฏิบัติการ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยการจัดการกับข้อมูลดิบที่รวบรวมมาได้ เพื่อหาทางที่จะตอบปัญหาตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในเรื่องเกี่ยวกับของเล่นพื้นบ้านล้านนา

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการวิจัยให้สอดคล้องกับความมุ่งหมาย โดยเลือกพื้นที่ด้วยวิธีแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเกณฑ์ในการเลือกดังนี้ ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ศึกษาในภาคเหนือเพื่อสำรวจประวัติความเป็นมา จำนวนและชนิดของเล่นพื้นบ้าน ของเล่นที่เด็กในปัจจุบันเล่นอยู่ โดยเก็บข้อมูลแบบ 2 ทาง (Two Way) คือ 1. เก็บข้อมูลจากการตามหาอดีตมาหาปัจจุบันโดยเลือกพื้นที่ที่มีการผลิตของเล่น 2. เก็บข้อมูลจากปัจจุบันก่อนแล้วค่อยถามไปถึงข้อมูลในอดีต เพื่อดูความหนาแน่นของแหล่งของเล่นในภาคเหนือในเขตพื้นที่มีประวัติศาสตร์เมืองเก่า และเขตเมืองที่มีความทันสมัย เพื่อศึกษาพัฒนาการและการคงอยู่ของการเล่นพื้นบ้านล้านนาและผลกระทบที่เกิดจากการเล่นสมัยใหม่ที่มีต่อเด็กจังหวัดลำปาง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดลำปาง ผู้ที่เกี่ยวข้องกับของเล่นพื้นบ้านเด็กล้านนาและของเล่นแบบปัจจุบัน เด็กอายุ 3-12 ปี นักวิชาการ ผู้บริหาร วัฒนธรรมจังหวัด และอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ประชาชนและผู้รู้ที่อาศัยในชุมชนจังหวัดลำปาง กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 คน กลุ่มผู้สัมผัสและเล่นเป็นประจำ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 คน กลุ่มผู้สัมผัสบางครั้งคราว กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 10 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้มี 5 ประเภท

1. แบบสำรวจข้อมูลเบื้องต้น เพื่อสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพื้นที่วิจัยและประเภท/จำนวนของเล่นพื้นบ้านล้านนาที่มีอยู่ในปัจจุบัน

2. แบบสัมภาษณ์ แบ่งเป็น 2 แบบ

2.1 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

2.2 แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

3. แบบสังเกต เป็นการรวบรวมข้อมูลโดยใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ในลักษณะของการเฝ้าดู ศึกษา เหตุการณ์ เพื่อให้เข้าใจในธรรมชาติของสิ่งที่สังเกตหรือพฤติกรรมของผู้คนในเรื่องเกี่ยวกับของเล่นพื้นบ้านล้านนา โดยผู้วิจัยได้แบ่งการสังเกตในการวิจัยออกดังนี้

3.1 แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการผลิตและเล่นของเล่นเพื่อให้ได้ข้อมูลละเอียดชัดเจน ประกอบด้วยกระบวนการสามขั้นคือ การสังเกต การซักถาม และการจดบันทึก การซักถามในสิ่งที่ไม่เข้าใจจากการสังเกตคือการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการแล้วค่อยจดบันทึก

3.2 แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) โดยผู้วิจัยไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการผลิตและเล่นของเล่นแต่ผู้วิจัยจะสังเกตรอบๆ บริเวณที่มีการผลิตและเล่นของเล่น

4. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นข้อมูลที่ต้องการหาข้อสรุปและความชัดเจน ใช้สำหรับข้อมูลสนทนาในกลุ่มผู้ปฏิบัติ หรือกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง ในการผลิตของเล่นเด็ก คือกลุ่มสมาชิก องค์การบริหารส่วนตำบล คณะกรรมการหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานด้านวัฒนธรรม กลุ่มอาวสุในชุมชน กลุ่มผลิตของเล่นในชุมชน สมาชิกในชุมชน พ่อแม่เด็ก โดยกำหนดผู้เข้าร่วมสัมมนา 8-10 คน ในแต่ละพื้นที่ และประเด็นที่ทำการศึกษาวิจัยเพื่อปรึกษาหารือ หาข้อสรุป ในประเด็นเกี่ยวกับประวัติของเล่นพื้นบ้าน สภาพปัจจุบันของของเล่นพื้นบ้าน ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยภาพรวม องค์ประกอบ วิธีการผลิต วัสดุที่ใช้ทำ ขนบธรรมเนียม พิธีกรรม ความเชื่อต่างๆ ที่เกี่ยวกับของเล่น

5. การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work shop) ผู้วิจัยใช้วิจัยเชิงปฏิบัติการสำหรับจัดประชุม เพื่อบูรณาการ องค์ความรู้จากผู้เกี่ยวข้อง เช่น กลุ่มสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานด้านวัฒนธรรม กลุ่มอาวสุในชุมชน กลุ่มผลิตของเล่นในชุมชน สมาชิกในชุมชน พ่อแม่เด็ก เพื่อปรึกษาหารือ เพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาหารือกัน เพื่อหาข้อสรุปแนวทางในการพัฒนาและประยุกต์ อันจะนำไปสู่การออกแบบที่เหมาะสมกับพัฒนาของเด็กแต่ละช่วงวัยของของเล่นพื้นบ้านล้านนา เครื่องมือ ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ การจัดทำการประชุมที่ครอบคลุมประเด็นการวิจัยที่ยังสงสัย ไม่ชัดเจน ในข้อมูล ของการวิจัยที่ได้มาในเบื้องต้น เครื่องบันทึกภาพและเสียง สมุดจดบันทึก

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ในการสร้างเครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

1. ศึกษาวิธีการสร้างเครื่องมือ

2. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องให้เหมาะสมกับงานวิจัยในครั้งนี้

3. สร้างแบบสอบถามตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

4. นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน ตรวจสอบหาคุณภาพความเที่ยงตรง เชิงเนื้อหา (Content Validity) ของแบบสอบถาม แล้วค่าดัชนีความสอดคล้องภายใน โดยใช้เทคนิค IOC (Index item of Objective Congruence) ตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไขสำนวนภาษา ตลอดจนเนื้อหาให้สอดคล้อง กับตัวแปรซึ่งค่า IOC ซึ่งต้องมีค่าความเที่ยงตรง (reliability) ตั้งแต่ 0.50-1.00 (อ้างอิงจาก Rovinelli and Hambleton, 1977: 49-60) และถ้าเนื้อหามีค่าความเที่ยงตรง (reliability) ตั้งแต่ 0.71-1.00 แสดงว่า มีความเชื่อมั่นสูง (อ้างอิงจาก Cronbach, Lee J., 1970)

การเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เป็นการศึกษาจากเอกสารที่มีการบันทึกเอาไว้หรือมีการศึกษา ไว้ในประเด็นที่เกี่ยวกับของเล่นพื้นบ้านล้านนาจากเอกสารและกลุ่มเอกสารต่างๆ

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Studies) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากพื้นที่ศึกษาวิจัย โดยใช้เทคนิคการเก็บข้อมูลโดยวิธีการสำรวจเบื้องต้น สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง สัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง สังเกตแบบมีส่วนร่วม การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม การประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้ได้ ครอบคลุมและสมบูรณ์ ตรงกับข้อเท็จจริง ด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัย

สภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับการเล่นและของเล่นพื้นบ้านล้านนาพบว่า ของเล่นพื้นบ้านล้านนาเป็นของเล่นที่เกิดจากภูมิปัญญาของท้องถิ่นจากการสัมผัสกับผู้สูงอายุพบว่าเด็กล้านนาในอดีตไม่ค่อยได้เล่นของเล่นที่ขายตามท้องตลาดทั่วไป ของเล่นส่วนใหญ่จะเป็นของที่ผลิตจากธรรมชาติ ของเล่นบางอย่างเช่น ตุ๊กตาไม่ค่อยเป็นที่นิยม เพราะมีความเชื่อว่าตุ๊กตามีรูปร่างเหมือนคนจริงๆ เพราะคนแต่ก่อนมีความเชื่อทางไสยศาสตร์ เห็นตุ๊กตาเป็นเพียงเครื่องประกอบพิธีเกี่ยวกับผี ไม่สมควรที่ได้จะเอามาเล่น เด็กในอดีตมักจะต้องทำหน้าที่เลี้ยงน้องหรือลูกของญาติๆ อยู่แล้ว เนื่องจากพ่อแม่และผู้ที่มีกำลังแข็งแรงในครอบครัวต้องออกไปทำงานในไร่นาเหลือแต่คนแก่และเด็กอยู่กับบ้าน คอยดูแลเด็กตัวเล็กๆ ด้วยกัน จึงทำให้เด็กเกือบไม่มีความจำเป็นต้องเล่นตุ๊กตาในสังคมเกษตรกรรมนั้น เด็กชอบเล่นประดิษฐ์สิ่งต่างๆ อยู่ตลอดเวลาทำโน่นทำนี่ตามที่เคยเห็นผู้ใหญ่ทำ ปัจจุบันเด็กจะเล่นของเล่นที่เป็นของสำเร็จรูปแล้วเป็นส่วนใหญ่ ส่วนของเล่นพื้นบ้านล้านนาเด็กจะเล่นกับสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เช่น พืช สัตว์ หิน ดิน ทราย ฯลฯ ที่ประดิษฐ์เป็นของเล่นจริงๆ นั้นมีน้อยลง ปัจจุบันพบว่าของเล่นพื้นบ้านล้านนาในจังหวัดลำปางยังมีการผลิตของเล่นพื้นบ้านและมาจัดจำหน่ายในตลาดท้องถิ่นที่นักท่องเที่ยวเดินเที่ยวกันทุกวันหยุดเสาร์อาทิตย์คือตลาดกองต้า ตลาดชุมชนเทศบาล 4 ของเล่นส่วนใหญ่จะมีการผลิตในจังหวัดลำปาง เชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย

การประยุกต์และพัฒนาของเล่นเด็กพื้นบ้านล้านนาให้เหมาะสมกับพัฒนาการเด็กปฐมวัยพบว่า การเล่นส่วนใหญ่ของเด็กล้านนามีการละเล่นและของเล่นหลายอย่างที่สะท้อนถึงการเล่นที่ใช้จินตนาการ ว่ามีความสอดคล้องกับการพัฒนาความฉลาดด้านต่างๆ เช่น ความฉลาดที่เกิดจากการเล่น เกิดความเชื่อว่าการเล่นสามารถพัฒนาความฉลาดของเด็กได้หลายด้านทั้งพัฒนาการทางด้านร่างกาย พัฒนาการทางด้านอารมณ์ ความเฉลียวฉลาด ความคิดสร้างสรรค์และพัฒนาการทางด้านสังคม ของเล่นพื้นบ้าน คือ สิ่งของวัสดุที่นำมาเล่นโดยทำมาจากวัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่น เป็นผลผลิตจากธรรมชาติหรืออาจเหลือใช้จากธรรมชาติก็ได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของสังคมอื่นๆ การละเล่นและของเล่นของเด็กล้านนาที่สามารถประยุกต์กับทฤษฎีความสัมพันธของการัดเนอร์สามารถอธิบายได้ดังนี้คือ

1. ปัญหาด้านภาษา เป็นความสามารถในการใช้ภาษาอย่างถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ มีการสื่อสารที่เชื่อมโยงกับภาษาไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ปัญหาด้านตรรกศาสตร์และคณิตศาสตร์ การละเล่นและของเล่นพื้นบ้านล้านนาที่ส่งเสริมปัญหาด้านตรรกศาสตร์และคณิตศาสตร์นั้นจะพบในขั้นตอนการเล่น เช่น การจัดลำดับผู้เล่นเกมส์ด้วยวิธีการต่างๆ จะช่วยส่งเสริมให้เด็กได้เข้าใจในการเรียงลำดับความสำคัญ การเล่นหลายอย่างของเด็กล้านนายังช่วยให้เด็กเข้าใจเรื่องรูปร่างรูปทรงได้อย่างเป็นธรรมชาติ ตั้งแต่สิ่งที่มีรูปร่างเล็กๆ เช่นการเล่นหมากเก็บ ที่เด็กๆ จะมีการพยายามหาก่อนหินที่มีลักษณะกลมที่สุดเท่าที่จะหาได้ เพราะก่อนหินเป็นวัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่นและยังเอื้อต่อการเล่นมากกว่าก่อนหินที่มีรูปทรงที่เป็นเหลี่ยมเพราะอาจจะกระแทกมือทำให้ได้บาดเจ็บได้ ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ อุปกรณ์การเล่นล้านนาหลายๆ อย่างทำให้เด็กๆ ได้เรียนรู้เรื่องของรูปร่างและรูปทรง ทั้งสองมิติและสามมิติได้เป็นอย่างดี เช่น เต่ากะลา ซึ่งมีรูปร่างครึ่งวงกลม

3. ปัญหาด้านมิติสัมพันธ์ สามารถที่จะเข้าใจได้อย่างชัดเจนและถูกต้อง สามารถที่จะนำข้อมูลด้านมิติให้ออกมาเป็นภาพได้ มีความเฉียบแหลมในการตีภาพออกจากความคิดมาสร้างเป็นงานศิลปะ ซึ่งการละเล่นพื้นบ้านและของเล่นพื้นบ้านล้านนาที่ส่งเสริมปัญหาด้านมิติสัมพันธ์

4. ปัญญาด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว การเล่นและของเล่นพื้นบ้านล้านนา สามารถส่งเสริมปัญญา ด้านร่างกายและการเคลื่อนไหวที่ชัดเจนมากที่สุด เพราะการละเล่นล้านนาส่วนใหญ่จะมีการเคลื่อนไหว ที่ส่งผลให้ผู้เล่นได้ใช้ร่างกายในการเคลื่อนไหว ไม่ว่าจะเป็นการวิ่ง การเดิน การกระโดด การทรงตัว การยืด กล้ามเนื้อ ซึ่งการเล่นจะอยู่ในรูปแบบการเล่นที่มักจะเป็นการแข่งขัน หรือการเล่นที่เป็นทีม เช่น การเล่นตาล่องหรือเตย

สรุป อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้ของเล่นพื้นบ้านล้านนา: เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยพบว่า ประเด็นที่สามารถนำมาสรุปอภิปรายผลตามจุดมุ่งหมายได้ดังนี้

ปัจจุบันสภาพการเล่นของเด็กจะเล่นของเล่นที่เป็นของสำเร็จรูปแล้วเป็นส่วนใหญ่ การเล่นส่วนใหญ่ของ เด็กล้านนามีการละเล่นและของเล่นหลายอย่างที่สะท้อนถึงการเล่นที่ใช้จินตนาการ ว่ามีความสอดคล้องกับ การพัฒนาความฉลาดด้านต่างๆ เช่น ความฉลาดที่เกิดจากการเล่น เกิดความเชื่อว่าการเล่นสามารถพัฒนา ความฉลาดของเด็กได้หลายด้านทั้งพัฒนาการทางด้านร่างกาย พัฒนาการทางด้านอารมณ์ สอดคล้อง กับรูตอลฟ์ (1984: 96) ที่ได้กล่าวไว้ว่า การเล่นเป็นกระบวนการของการพัฒนาทั้ง 4 ด้านของเด็ก คือ ร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา และยังนำไปสู่การค้นพบเหตุผลและความคิด การเล่นเป็นการเชื่อมโยง และนำไปสู่สภาวะสมดุลทางอารมณ์ความเฉลียวฉลาด ความคิดสร้างสรรค์และพัฒนาการทางด้านสังคม ของเล่นพื้นบ้าน คือ สิ่งของวัสดุที่นำมาเล่นโดยทำมาจากวัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่น เป็นผลผลิตจากธรรมชาติ หรืออาจเหลือใช้จากธรรมชาติก็ได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งยังสอดคล้องกับทฤษฎี การแพร่กระจายนวัตกรรม เช่นการที่ของเล่นสมัยใหม่ ได้รับความนิยมอย่างรวดเร็วและแพร่หลายในกลุ่มเด็ก ไม่ว่าจะเป็นเกมคอมพิวเตอร์ จักรยานและของเล่นที่ทำจากพลาสติกต่างๆ และวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของ สังคมอื่นๆ การละเล่นและของเล่นของเด็กล้านนาที่สามารถประยุกต์กับทฤษฎีความสัมพันธ์ของการัดเนอร์ สามารถอธิบายได้ดังนี้คือ

1. ปัญญาด้านภาษา เป็นความสามารถในการใช้ภาษาอย่างถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ มีการสื่อสาร ที่เชื่อมโยงกับภาษาไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่สาลี งามศิริ (2549) ได้สรุปการเล่นหมายถึง กิจกรรม ของเด็กที่ก่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินและส่งผลให้เกิดพัฒนาการในตัวผู้เล่นในหลากหลายด้าน ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคมรวมไปถึงส่งเสริมทักษะความสามารถ และความคิดต่างๆ

2. ปัญญาด้านตรรกศาสตร์และคณิตศาสตร์ การละเล่น และของเล่นพื้นบ้านล้านนาที่ส่งเสริมปัญญา ด้านตรรกศาสตร์และคณิตศาสตร์นั้นจะพบในขั้นตอนการเล่น เช่น การจัดลำดับผู้เล่นเกมส่วด้วยวิธีการต่างๆ จะช่วยส่งเสริมให้เด็กได้เข้าใจในการเรียงลำดับ ความสำคัญ สอดคล้องกับโมฟฟิตต์ และ สเวดโล (เยาเวพา เตชะคุปต์, 2528: 12; อ้างอิงจาก Moffitt; & Swedlow, 1979: 2) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการเล่น ช่วยให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และส่งเสริมเชาวน์ปัญญาจากการเล่นเด็กจะเกิดความคิดสร้างสรรค์ มีความคิดริเริ่มแปลกๆ ใหม่ๆ ใช้สติปัญญามาประยุกต์ เพื่อสร้างผลงานทางการเล่นที่ไม่ซ้ำซากเช่นเดิม หรือเลียนแบบจากตัวอย่างที่เคยเห็นอย่างเดียว ซึ่งช่วยให้เกิดพัฒนาการ การเล่นหลายอย่างของเด็กล้านนา ยังช่วยให้เด็กเข้าใจเรื่องรูปร่างรูปทรงได้อย่างเป็นธรรมชาติ ตั้งแต่สิ่งที่มีรูปร่างเล็กๆ เช่นการเล่นหมากเก็บ

ที่เด็ก ๆ จะมีการพยายามหาก้อนหินที่มีลักษณะกลมที่สุดเท่าที่จะหาได้ เพราะก้อนหินเป็นวัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่นและยังเอื้อต่อการเล่นมากกว่าก้อนหินที่มีรูปทรงที่เป็นเหลี่ยมเพราะอาจจะกระแทกมือทำให้บาดเจ็บได้ ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ อุปกรณ์การเล่นล้นนาหลาย ๆ อย่างทำให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้เรื่องของรูปร่างและรูปทรง ทั้งสองมิติและสามมิติได้เป็นอย่างดีเช่น เต่ากะลา ซึ่งมีรูปร่างครึ่งวงกลม สอดคล้องกับแนวคิดของวราภรณ์ รักวิจัย (2557: 91) ได้กล่าวถึง การเล่นเป็นขบวนการเรียนรู้ของเด็ก เพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ การค้นคว้า สำรวจและทดลองสิ่งต่าง ๆ เพื่อสร้างประสบการณ์ให้กับตนเองและช่วยในการพัฒนาการเจริญเติบโตทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ให้เป็นผู้ที่มีความสามารถที่จะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

3. ปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ สามารถที่จะเข้าใจได้อย่างชัดเจนและถูกต้อง ดังที่เพียเจต์ (Piaget, 1969) กล่าวว่า การเล่นมีความสำคัญต่อการพัฒนาการทางสติปัญญาจากการเล่นเด็กจะสามารถแยกแยะสิ่งต่าง ๆ จากสิ่งเร้าได้และขณะที่เด็กตอบสนองสิ่งเร้าเขาจะสามารถรับรู้สิ่งต่าง ๆ เข้ามาในสมอง และสามารถที่จะนำข้อมูลด้านมิติให้ออกมาเป็นภาพได้ มีความเฉียบแหลมในการดึงภาพออกจากความคิดมาสร้างเป็นงานศิลปะ ซึ่งการละเล่นพื้นบ้านและของเล่นพื้นบ้านล้นนาที่ส่งเสริมปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ นอกจากนี้ ธนวรรณ เียงสีมา (2546) ยังศึกษาได้ว่าการสื่อสารผ่านพฤติกรรมการเล่นและของเล่นยังเพิ่มสมรรถนะเด็กให้เตรียมพร้อมที่จะเรียนรู้ตามที่ครูจัดให้ และยังเป็นสิ่งสร้างหนึ่งขึ้นมานั่นคือ การสร้างความรู้ในตนเองนั่นเอง ความรู้ที่ผู้เล่นได้สร้างขึ้นมาจะมีอยู่กับผู้เล่นคงทน ไม่ลืมง่าย และสามารถที่จะถ่ายทอดให้กับผู้อื่นได้เข้าใจในความคิดของตนได้ดี (ทิศนา เขมมณี, 2553)

4. ปัญญาด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว การเล่นและของเล่นพื้นบ้านล้นนา สามารถส่งเสริมปัญญาด้านร่างกายและการเคลื่อนไหวที่ชัดเจนมากที่สุด เพราะการเล่นล้นนาส่วนใหญ่จะมีการเคลื่อนไหวที่ส่งผลให้ผู้เล่นได้ใช้ร่างกายในการเคลื่อนไหว ไม่ว่าจะเป็นการวิ่ง การเดิน การกระโดด การทรงตัว การยืดกล้ามเนื้อ ซึ่งการเล่นจะอยู่ในรูปแบบการเล่นที่มักจะเป็นการแข่งขัน หรือการเล่นที่เป็นทีม เช่น การเล่นตล่องหรือเตย สอดคล้องกับโมฟฟิตต์ และสเวดโลว์ (เยวพา เดชะคุปต์, 2528: 12; อ้างอิงจาก Moffitt; & Swedlow, 1979: 2) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการเล่น ช่วยส่งเสริมสุขภาพร่างกายให้แข็งแรงสมบูรณ์ขึ้น จากการเล่นนี้เด็กจะได้เคลื่อนไหวแขนขา และอวัยวะทุกส่วนในร่างกาย ทำให้สามารถทำงานประสานสัมพันธ์กันได้ดีขึ้นมีทักษะ มีความคล่องแคล่วว่องไวแข็งแรงมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ควรศึกษาเกี่ยวกับแนวทางในการอนุรักษ์ของเล่นพื้นบ้านล้นนา เนื่องจากการดำเนินชีวิตของสังคมล้นนามีการเปลี่ยนแปลงบริบทไปอย่างมาก และยังเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ของเล่นพื้นบ้านไม่ให้สูญหายไป นอกจากนี้ควรมีการประยุกต์และพัฒนาของเล่นพื้นบ้านล้นนาในเชิงพาณิชย์

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *การจัดการศึกษาปฐมวัย*. กรุงเทพฯ.
- ทิตนา แหมมณี. (2553). *การสอนจิตวิทยาการเรียนรู้เรื่องศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนวรรณ เวียงสีมา. (2546). *การเล่นเพื่อดึงความสนใจเฉพาะเด็กออทิสติกของเล่นสามารถประยุกต์เป็นสื่อในการเรียนรู้ของเด็กออทิสติก*. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- ธิดินัดดา จินาจันทร์. (2555). *การละเล่นพื้นบ้านของเด็กล้านนากับการส่งเสริมพหุปัญญา*. จังหวัดเชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ลัดดาวัลย์ กันหสุวรรณ. (2547). *ของเล่นและเกมทางวิทยาศาสตร์*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- วราภรณ์ รักวิจัย. (2557). *การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร. กรุงเทพฯ.
- สมชาย วงศ์สุริยศักดิ์. (2546). *พัฒนาเครื่องเล่นเพื่อพัฒนาศักยภาพเด็กพิการทางสายตา*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่: เชียงใหม่.
- สุรสิงห์สำรวม ฉิมพะเนาว์. (2520). *การเล่นพื้นบ้านล้านนา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่: เชียงใหม่.
- อนัญญา ไทยบุญนาถ. (2548). *การออกแบบเพื่อพัฒนาชุดทักษะการออกแบบประดิษฐ์ของเล่นพื้นบ้านสำหรับเด็ก*. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. กรุงเทพฯ.